

Голові Разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 17.051.088

Запорізького національного університету,
д.фіз. вих., професору,
Тищенко Валерії Олексіївні

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата наук з фізичного виховання та спорту, доцента
Соколової Ольги Валентинівни
на дисертаційну роботу **Соболя Едуарда Олександровича**
за темою «**Управління багаторічною підготовкою футболістів
з урахуванням факторів міграції**», подану до разової спеціалізованої вченої
ради Запорізького національного університету
для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Протягом останніх років глобальні процеси істотно впливають на систему багаторічного вдосконалення футболістів. У складі національної збірної команди України з футболу виступали «натуралізовані» спортсмени – Марко Девич (Сербія - Україна), Едмар (Бразилія – Україна), Марлос (Бразилія – Україна), Жуніор Мораес (Бразилія – Україна). У провідній футбольній лізі США виступає вихованець запорізького футболу, гравець національної збірної команди України Сергій Кривцов, якому потрібно долати близько 9000 км (близько 11 годин літаком) для прибуття до розташування команди.

Ці факти свідчать про необхідність корекції сучасних методичних підходів до управління багаторічною підготовкою футболістів, що робить дисертаційне дослідження Соболя Е.О. актуальним і своєчасним.

Мета роботи лежить у площині обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів на основі врахування впливу чинників міграції спортсменів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано згідно плану науково-дослідної роботи кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету за темою «Оптимізація навчально-тренувальної та змагальної діяльності в спортивних іграх» (номер державної реєстрації – 0114U002659).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у дисертації *вперше*:

- визначено показники спортивної міграції футболістів у командах УПЛ (УАФ) у порівнянні з аналогічними показниками провідних європейських футбольних асоціацій (ліг);

- вперше, обґрунтовано, розроблено, впроваджено та перевірено ефективність технології безпосередньої підготовки футболістів до змагань з урахуванням факторів спортивної міграції, яка містить наступні компоненти: комплектацію складу команди професійного футбольного клубу до офіційних національних або міжнародних змагань; облік гравців з урахуванням факторів міграції: футболісти – «мігранти», «легіонери», «натуралізовані» спортсмени, вихованці ДЮСЗ національної асоціації; спеціалізовані складові технології: індивідуалізація підготовки футболістів, вибіркова інтеграція окремих видів підготовленості, спеціальний аналіз показників підготовленості та змагальної діяльності; диференціацію складу команди на типологічні групи: стартовий склад, заявковий (протокольний) склад на гру, розширений склад команди, близький резерв; облік кількісно-якісних показників змагальної практики у відповідності до її рівнів: регіональні, національні, міжнародні змагання, навчальні та двосторонні ігри, контрольні та товариські ігри.

Окрім цього удосконалено наукові дані про процеси управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції та набули подальшого розвитку напрями вдосконалення багаторічної підготовки з урахуванням факторів спортивної міграції як компоненту загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці технології управління безпосередньою підготовкою висококваліфікованих футболістів до офіційних змагань національного або міжнародного рівнів з урахуванням впливу чинників міграції спортсменів і її впровадження у систему багаторічного вдосконалення футболістів. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в освітній процес кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кафедри спортивних ігор факультету фізичної культури і спорту Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту, інституту здоров'я, спорту та туризму імені Тетяни Самоленко Класичного Приватного Університету; у навчально-тренувальний процес футбольних команд ДЮСШ «Металург-Запоріжжя» Запорізької міської ради, СК «Медик» Запорізького державного медичного університету, ФК «Мотор» (Запоріжжя), МФК «Металург» (Запоріжжя) і ФК «Зоря» (Луганськ); освітню діяльність Запорізької обласної асоціації футболу з підвищення кваліфікації та навчання тренерів за програмою «С» диплом Української асоціації футболу, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням роботи. Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується тривалістю та кількістю експериментальних досліджень, використанням сучасних методів, які відповідають вимогам спортивної науки.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю застосовуваних методів, достатнім обсягом і репрезентативністю експериментального матеріалу, що забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості розроблених наукових положень.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота викладена державною мовою на 211 сторінках (157 сторінок основного тексту). Структура дисертаційної роботи містить анотації двома мовами (українською та англійською), список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, п'ять розділів і висновки до них, загальні висновки, список посилань і додатки. Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 22 таблицями і 14 рисунками. У роботі використано 212 літературних та інформаційних джерел, з яких 53 – латиницею.

У вступі обґрунтовано актуальність роботи, визначено структурні компоненти – мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, окреслено особистий внесок автора, наведено дані стосовно апробації досліджень, впровадження отриманих результатів у практику та зазначено кількість публікацій.

У *першому розділі* дисертаційної роботи **«Управління багаторічною підготовкою у футболі: обґрунтування, характеристика, тенденції розвитку, проблеми і шляхи вдосконалення»** розглянуто актуальні питання, що стосуються вивчення та узагальнення науково-методичних даних, які конкретизують обґрунтування окремих компонентів системи управління багаторічним вдосконаленням футболістів з урахуванням факторів спортивної міграції. Проаналізовано та узагальнено літературні та інформаційні джерела з питань передумов виникнення міграційних процесів у футболі, кількісної динаміки наявності футболістів-«мігрантів» у командах провідних європейських футбольних ліг, впливу процесів спортивної міграції на систему управління багаторічним вдосконаленням футболістів і окреслено перспективи їх розробки.

Автором зазначено, що урахування впливу факторів спортивної міграції є необхідним компонентом для побудови ефективної системи багаторічного вдосконалення футболістів. Основою цього процесу є розробка, формування та впровадження сучасних методичних підходів і

технологій спортивної підготовки.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»**, для вирішення зазначеної проблемної ситуації, наведено та охарактеризовано перелік використаних методів наукового дослідження: теоретичний аналіз, узагальнення і систематизація даних інформаційних джерел, педагогічне спостереження; контент-аналіз заявкової документації та регламентних норм офіційних змагань з футболу, метод експертних оцінок для визначення ефективності змагальної діяльності футболістів, аналіз показників ефективності та результативності змагальної діяльності футболістів з урахуванням факторів міграції, педагогічний експеримент, методи математичної статистики. Застосування відповідних завданням дослідження методів свідчить про достатній рівень оволодіння автором дисертації теоретико-методологічними основами науково-дослідної роботи.

Наведено опис етапів організації та проведення експериментальних дослідження, а також контингент випробовуваних. Загальна база дослідження становить показники спортивної міграції, підготовленості та змагальної діяльності 975 висококваліфікованих футболістів.

Дослідження проведені протягом 2019-2023 років з їх диференціацією на чотири етапи.

Перший етап (листопад 2019 – вересень 2020 року) – було проведено теоретичний аналіз науково-методичних та інформаційних джерел, сформульовані мета, завдання, складено план дослідження, підібрані відповідні методи дослідження. Використано методи аналізу й узагальнення науково-методичної та спеціальної літератури, програмно-нормативних документів, даних, які розміщені на офіційних сайтах національних і міжнародних асоціацій футболу, визначено основну базу дослідження (спортивно-технічний департамент і науково-методична рада УАФ).

Другий етап (вересень 2020 – серпень 2021 року) був спрямований на вивчення регламентних норм національних і міжнародних змагань стосовно варіантів комплектації складів команд із залученням гравців, які є

вихованцями власних ДЮСЗ футбольних клубів (національної асоціації) та футболістів-«мігрантів». Проведені педагогічні спостереження за комплектацією складів футбольних команд і тренувальним процесом футболістів, а також визначено передумови і компоненти авторської технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів.

Третій етап (вересень 2021 – серпень 2022 року) – було проведено обробку показників педагогічного спостереження за комплектацією складів команд і тренувальним процесом футболістів і результатів контент-аналізу регламентних норм і критеріїв допуску футболістів до національних і міжнародних змагань; обґрунтовано програми констатувального етапу педагогічного експерименту стосовно впровадження технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань з урахуванням показників спортивної міграції з подальшим опрацюванням отриманих результатів.

Четвертий етап (вересень 2022 – вересень 2023 року) – був спрямований на проведення формувального етапу педагогічного експерименту з визначенням ефективності та результативності показників змагальної діяльності у взаємозв'язку з даними спортивної міграції. В дослідженнях використовувались матеріали матчів фінального турніру чемпіонату Європи 2020 року, відбіркового турніру групи «D» чемпіонату світу 2022 року, матчів play-off раунду чемпіонату світу 2022 року і Ліги Націй UEFA). Було виконано узагальнення результатів дослідження, формування висновків, оформлення актів впровадження та оформлення отриманих результатів у вигляді дисертаційної роботи.

У *третьому розділі «Характеристика міграційних процесів у сучасному футболі»* було викладено наукові матеріали констатувального етапу педагогічного експерименту. Автором зазначено, що динаміка показників кількості футболістів у заявкових листах команд професійних футбольних клубів ТОП-5 європейських футбольних асоціацій за період

2009-2019 років має лінійний тренд до зростання (з 34,7% до 41,8%). Показники спортивної міграції висококваліфікованих футболістів у складах національних збірних команд свідчать про регулярне залучення спортсменів («мігрантів» і «натуралізованих» спортсменів) до участі в офіційних змаганнях. На підставі цього, автором було обґрунтовано та розроблено авторську технологію управління безпосередньої підготовкою футболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів з урахуванням факторів спортивної міграції

У *четвертому розділі «Технологія безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань на основі врахування факторів спортивної міграції»* висвітлено впровадження авторської технології у систему управління багаторічною підготовкою футболістів (на матеріалах офіційних ігор національної збірної команди України) і визначено її ефективність. Було визначено, що у сезоні 2021-2022 років в порівнянні з сезоном 2020-2021 років у футболістів національної збірної команди України зросли показники контролю м'яча та ефективності передач. Крім цього, під впливом використання авторської технології, істотно зросли показники кількості перемог національної збірної команди України в офіційних міжнародних турнірах (на 25%), а також показники співвідношення забитих-пропущених м'ячів і середньої результативності за гру.

Вищенаведене свідчить, що авторська технологія управління безпосередньою підготовкою футболістів до офіційних змагань є ефективною і може бути рекомендована до використання в Українській асоціації футболу у процесі спортивної підготовки національних збірних команд України.

У *п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження»* представлені підсумки дисертаційної роботи. Автором проведено аналіз, узагальнення та систематизацію наукових результатів дослідження у відповідності з хронологічною послідовністю етапів педагогічного експерименту і порівняльний аналіз отриманих результатів з

результатами провідних фахівців спортивної науки. У результаті дослідження отримано чотири групи даних, які доповнюють і розширюють вже існуючі розробки та абсолютно нові результати дослідження.

Висновки відображають вирішення поставлених у дослідженні завдань.

Повнота викладення матеріалів у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені у 12 наукових працях: серед яких, 8 статей опубліковано у фахових виданнях України за спеціальністю 017 (Фізична культура і спорт), одне з яких проіндексоване у базі даних Scopus, 1 стаття – у науково-теоретичному виданні, яке індексується у міжнародних наукометричних базах даних (DOAJ, CrossRef, ROAD, тощо); 3 публікації апробаційного характеру.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і наукові результати дослідження оприлюднені на: I Міжнародній інтернет-конференції, яка присвячена 70-річчю факультету фізичного виховання, «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини» (м. Одеса, 11-12 жовтня 2017 року); XI Міжнародній конференції молодих вчених НУФВСУ (м. Київ, 10-12 квітня 2018 року); інтернет-конференції «Спорт та фізичне виховання у закладах вищої освіти. Сучасність та майбутнє» (м. Запоріжжя, 3-4 жовтня 2019 року); Міжнародній науково-практичній конференції ПДАФКС «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (м. Дніпро, 27-28 жовтня 2022 року); науково-методичних семінарах кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету 2019-2022 роки і Запорізької обласної асоціації футболу 2020-2022 роки.

Дисертаційна робота пройшла відповідну перевірку на плагіат – порушень академічної доброчесності не виявлено.

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію, слід відзначити окремі **дискусійні питання та недоліки:**

1. У переліку умовних скорочень (стор. 19) зазначено що «AFC» – Африканська футбольна конфедерація, хоча «AFC» – це аббревіатура

Азійської футбольної конфедерації. Африканська футбольна конфедерація має умовне позначення «CAF».

2. У першому розділі, при характеристиці спортивної міграції футболістів переважно використано матеріали, які стосуються міграції спортсменів Африки і Південної Америки до країн Європейського Союзу. На нашу думку, також, треба було б більш широко використати матеріали спортивної міграції футболістів з країн Азії, Північної Америки, Австралії та Океанії. Також бажано було б більш детально зупинитися на характеристиці зворотних шляхів спортивної міграції футболістів.

3. Також, у першому розділі (стор. 54-55) автор акцентує увагу на важливості адаптації перспективних футболістів-«мігрантів» у процесі переходу до європейських професійних футбольних клубів, але, детально, не роз'яснює, за рахунок яких змін тренувального процесу це може бути забезпечено.

4. У третьому розділі (стор. 76-79), наведений контент-аналіз критеріїв допуску футболістів-«мігрантів» до офіційних змагань національного рівня (українська Прем'єр Ліга). У цьому контексті, також, бажано було б навести аналогічні критерії заявкових норм участі у змаганнях футболістів, які є вихованцями українських професійних футбольних клубів (або дитячо-юнацьких спортивних закладів Української Асоціації Футболу).

5. Також, у третьому розділі, на нашу думку, додаткового роз'яснення потребує порівняльний аналіз зазначених регламентних норм, критеріїв і показників фінансово-економічного забезпечення діяльності професійних футбольних клубів України з аналогічними даними чемпіонатів Англії, Іспанії, Італії, Німеччини і Франції. Чим обумовлений вибір, саме, цих чемпіонатів для порівняльного аналізу?

6. У четвертому розділі (стор. 141), у таблиці 4.7 наведено орієнтовну матрицю практичної реалізації технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань протягом макроциклу з урахуванням міграційних процесів ($n = 512$) з приміткою: за тактичної схеми гри 1-4-3-3.

Можливо, слід було навести також орієнтовні матриці практичної реалізації технології безпосередньої підготовки футболістів до офіційних змагань протягом макроциклу з урахуванням міграційних процесів за іншими схемами гри: 1-4-4-2, 1-3-5-2 або ін.?

Зазначені зауваження не знижують наукової цінності роботи, мають переважно дискусійний характер і не впливають на високу значущість отриманих наукових результатів.

Висновок. Дисертаційне дослідження Соболя Едуарда Олександровича на тему «Управління багаторічною підготовкою футболістів з урахуванням факторів міграції» є самостійним завершеним дослідженням, має наукову новизну та практичну значущість, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій (зі змінами)», «Порядку присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року), а її автор Соболев Едуард Олександрович заслуговує присудження наукового ступеня доктор філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,

доцент, доцент кафедри теорії та методики

фізичної культури і спорту

Запорізького національного університету

О. Соколова

Ольга СОКОЛОВА

Підпис Ольги Соколовой підтверджую:

вчений секретар Вченої ради

Запорізького національного університету

Оксана Проценко

Оксана ПРОЦЕНКО